

PEDAGOGIK KONFLIKT TURLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI

Farg'ona davlat texnika universiteti 3-bosqich talabasi

Turonboyev Oybek Abdumannon o'g'li

oybekturonboyev04@gmail.com

Telefon: +998-(94)-052-01-23

Annotatsiya

Ushbu maqolada pedagogik konfliktlarning asosiy turlari — o'qituvchi-o'quvchi, o'qituvchi-ota-ona va o'qituvchi-ma'muriyat konfliktlari munosabatlari tahlil qilinadi. Har bir konflikt turi kelib chiqish sabablari, xususiyatlari va bartaraf etish yo'llari nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Maqolada muammoni hal etishning muloqot asosidagi, vositachi orqali va tizimli yondashuvlari tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik konflikt, muloqot, vositachilik, ta'lim muhiti, muammoni hal etish

Аннотация

В данной статье анализируются основные виды педагогических конфликтов — противоречия в отношениях учитель-ученик, учитель-родитель и учитель-администрация. Каждый тип конфликта рассматривается с точки зрения причин возникновения, особенностей и способов урегулирования. В статье рекомендуются коммуникативный, медиативный и системный подходы к разрешению конфликтов.

Ключевые слова: педагогический конфликт, коммуникация, медиация, образовательная среда, разрешение проблем

Annotation

This article analyzes the main types of pedagogical conflicts — teacher-student, teacher-parent, and teacher-administration contradictions. Each conflict type is examined from the perspective of causes, characteristics, and resolution strategies. The article

recommends communication-based, mediation-based, and systemic approaches to conflict resolution.

Keywords: pedagogical conflict, communication, mediation, educational environment, problem-solving

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik jarayon faqat bilim uzatish bilan cheklanmay, balki shaxslararo munosabatlarni, motivatsiyani va ijtimoiy rivojlanishni ham qamrab oladi. Bu jarayonda turli manfaatlar, qadriyatlar va kutilmalar to'qnashishi muqarrar bo'lib, pedagogik konfliktlar yuzaga keladi [1].

Pedagogik konflikt — bu ta'lim muassasasida o'qituvchi, o'quvchi, ota-ona yoki ma'muriyat o'rtasida kelib chiqadigan ziddiyatli vaziyat bo'lib, o'quv jarayoniga, munosabatlarga va natijalariga ta'sir ko'rsatadi. Bunday konfliktlarni o'z vaqtida aniqlash va konstruktiv hal etish nafaqat o'quv muhitini yaxshilaydi, balki barcha ishtirokchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladi [2].

Ushbu maqolada pedagogik konfliktlarning asosiy turlari, ularning sabablari va bartaraf etish usullari ilmiy manbalarga tayanib tahlil qilinadi.

Nazariy asoslar

Konflikt nazariyasi sohasidagi tadqiqotlar (Deutsch, 1973; Thomas, 1992) konfliktni muqarrar ijtimoiy hodisa sifatida talqin qiladi. Pedagogik konfliktlar esa o'ziga xos xususiyatlarga ega: ularda kuch-huquq tengsizligi mavjud, hissiy omil kuchli bo'ladi va natijalar ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qiladi [3].

Pedagogik psixologiyada konfliktlarni tahlil qilishda bir necha yondashuv qo'llaniladi: xulq-atvor yondashuvi (qarama-qarshi tomonlarning xatti-harakatlari nuqtai nazaridan), kognitiv yondashuv (noto'g'ri tushunchalar va idrok farqlari nuqtai nazaridan) va tizimli yondashuv (muassasa madaniyati va tuzilmasi nuqtai nazaridan) [4].

Pedagogik konfliktlarning asosiy turlari

1. O'qituvchi-o'quvchi konflikti

Bu tur pedagogik amaliyotda eng ko'p uchraydigan konflikt hisoblanadi. Asosiy sabablar: baholash adolatli emasligi haqidagi shikoyatlar, intizom talablariga qarshilik, motivatsiya etishmasligi va shaxsiy munosabatlar muammolari. O'quvchilar ko'pincha o'qituvchining muomala uslubi, talablar hajmi yoki adolatsizlik hissi tufayli nizo boshlaydi [1].

Bunday konfliktlarni bartaraf etishda faol tinglash, aniq va shaffof baholash mezonini belgilash, o'quvchiga nisbatan hurmat va empatiya ko'rsatish hamda dars rejasini moslashtirishga tayyor bo'lish muhim ahamiyat kasb etadi.

2. O'qituvchi-ota-ona konflikti

Ota-onalar o'z farzandlari baholari, xulq-atvoriga munosabat yoki o'quv dasturidan norozi bo'lganda bu tur konflikt kelib chiqadi. Ko'pincha sabablar: ota-onaning haddan ziyod himoyakor pozitsiyasi, ma'lumot olish etishmasligi yoki maktab va uy orasidagi tarbiyaviy qarashlardagi farqlar bo'ladi [5].

Muammoni hal etishda muntazam ota-ona uchrashuvlari o'tkazish, shaffof muloqot kanallarini yaratish, o'quvchi yutuqlarini doimiy ravishda yozma shaklda taqdim etish va birgalikdagi qaror qabul qilish samarali usullar hisoblanadi.

3. O'qituvchi-ma'muriyat konflikti

Bu tur konflikt odatda kasbiy munosabatlar doirasida yuzaga kelib, ish yuklamasi, ish haqi, metodik erkinlik yoki martaba rivojlanish masalalarida namoyon bo'ladi. O'qituvchilar ma'muriyatning qarorlaridan o'z manfaatlari hisobga olinmayotgandek his qilganda ziddiyat kuchayadi [2].

Bartaraf etish uchun o'qituvchilar kengashini qaror qabul qilish jarayoniga jalb qilish, aniq lavozim tavsifi va mas'uliyat taqsimoti, ochiq muloqot madaniyatini joriy etish va ruhan qo'llab-quvvatlash tizimlari muhimdir.

4. O'quvchilar o'rtasidagi konflikt

Sinf jamoasida tengdoshlar o'rtasida raqobat, guruh bosim yoki bullying holatlarida o'qituvchi ham konflikt ishtirokchisiga aylanishi mumkin. O'qituvchi bu holatda vositachi va moderator sifatida harakat qilishi zarur [3].

Samarali yondashuv: muammoni erta aniqlash, neytral pozitsiyadan muloqot yuritish, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiruvchi mashqlar o'tkazish va sinf ichida do'stona muhit shakllantirish.

Pedagogik konfliktlarni bartaraf etishning umumiy yo'llari

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, konfliktni bartaraf etishda universal yondashuv mavjud emas; har bir vaziyat individual tahlilni talab qiladi. Shu bilan birga, quyidagi umumiy tamoyillar barcha turlar uchun samarali hisoblanadi [4]:

Muloqot va tinglash: tomonlarning fikrlarini adolatli eshitish, hissiyotlarni tan olish va muammo mohiyatiga e'tibor qaratish.

Vositachilik (mediatsiya): neytral uchinchi tomon yordamida muammoni hal etish — ayniqsa muassasa darajasidagi konfliktlarda samarali.

Tizimli yondashuv: konfliktning kelib chiqish sabablarini tuzilmaviy darajada o'zgartirish — qoidalar, muhit va madaniyatni takomillashtirish.

Kasbiy rivojlanish: o'qituvchilarga konfliktni boshqarish bo'yicha treninglar berish, stressni kamaytirish usullarini o'rgatish.

Natijalar va muhokama

Adabiyotlar tahlili va amaliyot ko'rsatadiki, pedagogik konfliktlar o'quv muhitini buzishi bilan birga, to'g'ri boshqarilsa, rivojlanish va o'zgarishga undovchi kuchga aylanishi mumkin. Konstruktiv konflikt menejmentiga yo'naltirilgan maktablar o'quvchilar yutuqlari va o'qituvchilar qoniqishi ko'rsatkichlari bo'yicha yuqori natijalar qayd etadi [5].

O'zbekiston ta'lim tizimida ham pedagogik konfliktlarni oldini olish va hal etish bo'yicha maxsus treninglar hamda metodologik qo'llanmalar ishlab chiqish dolzarb vazifaga aylanmoqda. Yangi pedagogik standartlar va inkluziv ta'lim tamoyillarini joriy etish bu boradagi islohotlarning asosini tashkil etadi [6].

Xulosa

Pedagogik konfliktlar ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, ularni inkor etish yoki yashirish o'rniga konstruktiv boshqarish zarur. Maqolada ko'rib chiqilgan to'rt asosiy

konflikt turi — o'qituvchi-o'quvchi, o'qituvchi-ota-ona, o'qituvchi-ma'muriyat va o'quvchilar o'rtasidagi ziddiyatlar — har biri o'ziga xos yondashuv talab qiladi.

Muloqot madaniyatini rivojlantirish, vositachilik mexanizmlarini joriy etish va tizimli islohotlar amalga oshirish orqali ta'lim muassasalarida qulay va xavfsiz muhit yaratish mumkin. Kelajakda ushbu yo'nalishda empirik tadqiqotlar olib borish, xorijiy tajribalarni o'rganish va milliy sharoitga moslashtirilgan modellar ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Deutsch, M. (1973). *The Resolution of Conflict*. Yale University Press.
2. Thomas, K. W. (1992). Conflict and conflict management. In M. D. Dunnette (Ed.), *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*. Rand McNally.
3. Johnson, D. W., Johnson, R. T. (2009). Energizing Learning: The Instructional Power of Conflict. *Educational Researcher*, 38(1), 37–51.
4. Gordon, T. (2003). *Teacher Effectiveness Training*. Three Rivers Press.
5. Hargreaves, A. (2001). Emotional Geographies of Teaching. *Teachers College Record*, 103(6), 1056–1080.
6. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (2020). O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari milliy bazasi.